

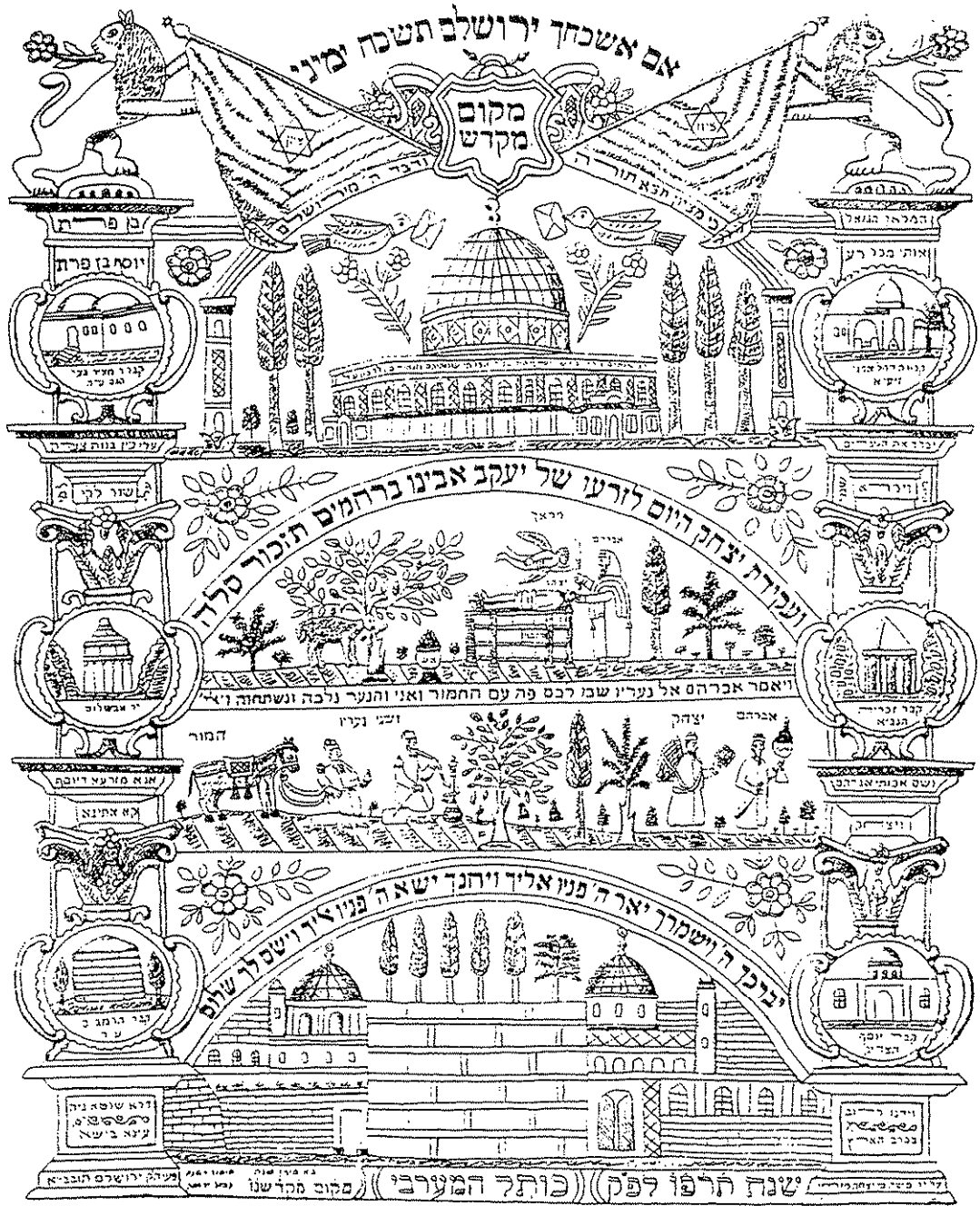
ציור העקידה לחכם משה מזרחי (ממדרש תמונה לתמונת מדרש ותפילה)

האמן, "חכם משה שאה ז"ל (או משה אבן יצחק מזרחי או משה סופר הטהרני), נולד לפני שנת תר"ל בעיר טהרן (פרס) ועלה ארצה אחרי שנת תר"ץ (1890). הוא התיישב בדירה עלובה ע"י שער שכס בירושלים. שנים מועטות לאחר עלייתו פתח חנות למסגרות ולמראות בשוק הבשמים שבעיר העתיקה ושם ביצע גם – לפי הזמנות – תמונות בעלות תוכן פולחני... מאות תמונות משלו נמצאות עד היום בבתי כנסת ובבתים פרטיים... משה שאה היה אחד החכמים שלמדו זוהר וגמרא בשיבת "שערי רחמים" בירושלים. בשנת תרפ"ט עזב את דירתו – בית מלאכתו בשער שכס – ועבר לגור בשכונת נחלת ציון. שם הוא מת בשיבה טובה צנוע ועניו, כפי שהיה בכל שנות חייו, בשנת תרצ"ה בערך, והובא למנוחת עולמים בהר הזיתים¹. משה בן יצחק מזרחי הוא האמן הפורה ביותר בארץ ישראל בשלהי השלטון העותמאני, ויצירתו המתוארכת האחרונה היא הדפס־אבן צבעוני משנת תרפ"ו (1926)².

ברשימה זו נדון ביצירתו המתוארכת האחרונה של החכם־האמן משה מזרחי. נושאה המרכזי של היצירה הוא עקידת יצחק³. ביצירה זו משולבים פסוקי מקרא, דברי חז"ל ומוטיבים יהודיים שונים. מעיון בכיתובי היצירה ובציור המורכב – בבחינת מדרש תמונה – נראה כי האמן צייר רעיונות שנקחו מן התפילה היהודית, בנוסח שנהג האמן, והם בבחינת תמונת מדרש ותפילה.

1. מתוך: ה' פויכטוואנגר, "החכם משה שאה ז"ל, צייר Votiv ירושלמי", ידע עם כרך ד (א-ב), ירושלים תשי"ז, עמ' 98-99 (הקטע בשינויי סגנון קלים מהמקור). על עליית יהודים מפרס לארץ ישראל בכלל, ולירושלים בפרט, ראה א' נצר, "עליית יהודי פרס והתיישבותם בארץ ישראל משלהי המאה הי"ט עד הכרזת בלפור", בתוך: **מקדם ומים** (מחקרים ביהדות ארצות האסלאם), חיפה תשמ"א, עמ' 281-294.
2. מתוך: "י פישר (עורך), אמנות ואומנות בארץ ישראל במאה התשע־עשרה, ירושלים 1979 [להלן: **אמנות ואומנות**], עמ' 118. דיון מפורט באמן מזרחי, הכולל ציורים רבים, בפרק "שבעה אמנים" (כתבה ח' פלד), עמ' 118-132. ציור נוסף של האמן בחתימת שמו פורסם לאחרונה בתוך הסידור 'כלל ישראל' שבעריכת י' רפל – י' פריד, ירושלים תשמ"א, עמ' 86. הציור הופיע על זכוכית בשנת תר"ע (1910).
3. הציור מופיע בחוברת הלימוד שהוציא האגף לתכניות לימודים במשרד החינוך – שקינה ושכונת, מהדורת ניסוי, ירושלים תשמ"א, עמ' 104-105; ובמדרוך למורה, עמ' 75-81. בציור זה "צויר בית המקדש בדמות 'מסגד עומרי' (כיפת הסלע), והמופתי הביא זאת כהוכחה לשאיפות ההשתלטות של היהודים על הבית" (י' לוסין, עמוד האש, ירושלים תשמ"ב, עמ' 163).

ציור העקידה

תמונה מס' 1

תאריך היצירה כפי שמצוין בתחתית התמונה – שנת תרפ"ו לפ"ק [=לפרט קטן], בא סימן⁴ שנת מקום מקדשנו – הציור נעשה בשנת 1926 (=תרפ"ו), ואז האמן משה מזרחי גר עדיין בדירתו שבשער שכם.

ציור העקידה – מבנה

לציור העקידה שני מרכיבים עיקריים:

א. מסגרת היצונית; ב. פנים המסגרת.

למסגרת היצונית שני עמודים מעוטרים שבהם ציורים לציוני קברים שונים המלווים בכיתוב – זיהוי⁵. בראש כל עמוד מופיע אריה מסוגנן⁶. בין הקברים מופיעות כתובות אלה:

בעמוד הימני: קבורת רחל אמנו זיע"א [=זכותה יגן עלינו אמן], קבר זכריה הנביא, קבר יוסף הצדיק.

הכתובות: המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרוב בקרב הארץ⁷.

בעמוד השמאלי: קבר ר' מאיר בעל הנס ע"ה [=עליו השלום], יד אבשלום, קבר הרמב"ם ע"ה [=עליו השלום].

הכתובות: בן פורת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור⁸. לק"י לסי"י⁹. אנא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא¹⁰.

4. סימן – הכוונה לגימטריה, ערך מספרי של האותיות המנוקדות "מקום מקדשנו" העולה לסך 686 = תרפ"ו. המלים **מקום מקדשנו** מופיעות בירמיהו יז יב: "כסא כבוד מרום מראשון, מקום מקדשנו". ויפה פירוש "דעת מקרא" לענייננו: "שיר תהלה לבית המקדש שעליו שרויה השכינה. **כסא כבוד**... בית המקדש נקרא כסא כבוד... **מקום מקדשנו** מכוונת לבית המקדש עצמו שכן כתוב ילפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד' (ישעיה ס יג)".
5. חומר רב בנושא הקברים ימצא הקורא בספריו של ז' וילנאי, מצבות קודש בארץ-ישראל, כרכים א-ב, ירושלים תשמ"ה 1985. קשה לקבוע מה הסיבה לבחירתם של ציוני-קברים אלה בציור זה. יש להניח שהאמן צייר ציוני-קברים מפורסמים. אבל ייתכן שיש קשר בין ציוני הקברים השונים. בעמוד הימני רחל ויוסף הידועים ביופיים והקשר לכתובות שבעמוד השמאלי "אנא מזרעא דיוסף...". בעמוד השמאלי קבר רבי מאיר וקבר הרמב"ם המצויים בטבריה, אחת מארבע ערי הקודש שבארץ ישראל בתקופה העות'מנית. קבר זכריה ויד אבשלום הסמוכים במורד הר הזיתים שבעמק יהושפט שיש לו תפקיד חשוב בתחיית המתים. ויתכן כי **יד אבשלום** מרמזת ליופיו הרב של אבשלום כפי שכתוב בשמואל-ב', יד כה-כו: "וכאבשלום לא היה איש-יפה בכל ישראל להלל מאד, מכף רגלו ועד קדקדו לא היה בו מוס. ובגלחו...".
6. על הופעת האריות בתמונה ניתן לקבל את הסברו של יי איינהורן בהקשר ליצירה אחרת: "...שני אריות השומרים על לוחות הברית, דימוי המצוי באמנות היהודית – האריות מסמלים כאן את יגור אריה יהודה, או העם היהודי שקיבל את עשרת הדברות בחר סיני" (אמנות ואומנות, עמ' 38). וייתכן כי שהאריות משני צדי "מקום מקדש" רומזים לדברי הנבואה: "ה' מציון ישאג, ומירושלים יתן קולו" (עמוס א ב; יואל ד).
7. ברי מח טז. ייתכן שהאמן רמו לקשר בין המלאך שבפסוק זה למלאך שבפרשת העקידה ואשר גאל את יצחק אביו של יעקב. שים לב בפסוקנו הנערים ובעקידה יצחק הוא הנער בפי המלאך: "אל תשלח ירך אל הנער" (ברי כב יב).
8. שם מט כב.
9. לק"י – ר"ת לפסוק לישועתך קויתי ה' (שם מט יח). ר"ת לתרגומו של אונקלוס לפסוק זה הוא **לסי"י** – לפורקנן סברית יה. ר"ת אלה שכיחים מאוד בציורי "מנורות", קמיעות וכד', המצויים בבתי כנסת ובבתים פרטיים של בני עדות המזרח.
10. מקור הקטע בבבא מציעא פד ע"א, ובתרגום עברי: אני מזרעו של יוסף באתי, שלא שולטת בו עין הרע.

פסוקי המקרא וכן המשפט "אנא מזרעא... בישא" מובאים בעדותו של רבי יוחנן בתלמוד הבבלי¹¹, להלן התרגום ע"פ התרגום ולא מילולית:

[=אמר רבי יוחנן: אני נשתירתי מבעלי היופי שבירושלים. מי שרוצה לראות יופיו של רבי יוחנן, יביא כוס של כסף מבית הצורף וימלאנו גרעינים של רימון אדום, ויניח זר של ורדים על פיו [של הכוס] וישימהו בין החמה לצל, אותו זוהר – מעין יופיו של רבי יוחנן... רבי יוחנן היה הולך ויושב בסמוך לשערי בית הטבילה. אמר: כאשר עולות בנות ישראל מטבילת מצוה שיפגעו בי, כדי שיהיו להם בנים יפים כמותי ולומדי תורה כמותי. אמרו לו חכמים: האם לא חושש מר מעין הרע? אמר להם: אני מזרעו של יוסף באתי, שלא שולטת בו עין הרע].

על פי הכתובות שבציור זה נראה כי נועד לשמש כקמיע לבית. ואכן ידועים לנו ציורים נוספים המיוחסים¹² למשה מזרחי אשר מופיעים בהם חלק מהכתובות שבציור העקידה, ובצורה בולטת כתוב: **שמירה לעין הרע.**

תמונה מס' 2

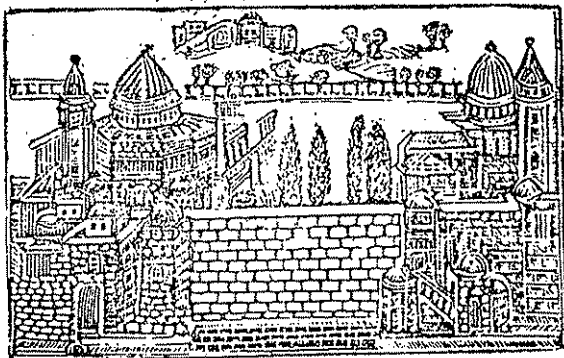
11. לפירושי הקטעים ראה גם במפרשים השונים על אתר. על יופיו של רבי יוחנן ראה גם בבלי, ברכות ה ע"ב.
12. מקור התמונה: **אמנות ואומנות**, עמ' 121. שם בעמ' 120 שתי תמונות נוספת (עיי"ש). שים לב למלבנים הריקים, שנועדו להדבקת תמונותיהם של בני הזוג בעלי הבית. האמן מזרחי לא חתם את שמו על גבי היצירות, אך הדמיון הגראפי הרב שבין הציורים של האמן ליצירות אלה מעיד על יוצר משותף. "היד המפושקת לברכת הכוהנים, כתובות כ"אגלא' (אתה גיבור לעולם א-דני), ציפרים ודגים שימשו בהם כאמצעי בדוק לשמירה על הבית" (שם, עמ' 118). ראה גם בעמ' 30.

פנים המסגרת מורכב משלושה נושאים בארבעה חלקי ציור. הציורים מלווים בכתובות להבהרת נושאי הציור.

א. הכותל המערבי

ציור הכותל המערבי במתכונתו שבציור שכיח מאוד בדפוסים וביצירות שונות. בדפוס של ישראל ב"ק בירושלים הפך לסמל בית הדפוס¹³.

מרום מראשון: מקום מקדשינו

תמונה מס' 3

הכתובות: יברכך ה' וישמרך. יאר ה' פניו אליך ויחנך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום¹⁴.

ב. ציור העקידה

בציור שני ספינים המתארים שני שלבים בעקידה. בציור התחתון – ההליכה לעקידה. ליד כל דמות מצוין הזיהוי: אברהם, יצחק, שני נעריו, חמור. בציור העליון – ציור העקידה גופה. זיהוי הדמויות והפרטים השונים: אברהם, יצחק, מלאך, אש.

ציור העקידה מצוי כבר בבתי כנסת עתיקים שנחשפו בחפירות ארכיאולוגיות, כגון: ברצפת הפסיפס של בית הכנסת בבית אלפא¹⁵, ומעל גומחת החזן בבית הכנסת שנחשף בדורא אירופוס שבסוריה¹⁶.

ציור העקידה בשני שלבים מופיע בהגדת סרייבו שמן המאה הי"ד. גם בציור זה מופיע כיתוב נלווה להסבר התמונה¹⁷.

13. ראה אמנות ואומנות, עמ' 188-192; מ' בן-דב ועוד, הכותל, תל-אביב 1981, עמ' 223-232.

14. במי ו כד-כו.

15. על אודותיו ראה: י' נוה, על פסיפס ואבן, תל-אביב תשל"ח, עמ' 72-76. צ' אילן, בתי כנסת קדומים בארץ ישראל, תשנ"א, עמ' 173-175 ושם ספרות. ציור העקידה ראה בנספח א. שים לב לזיהוי הדמויות.

16. ראה את ציור העקידה בנספח ב.

17. הגדה נפלאה זו יצאה במהדורת פקסימיליה בתל-אביב בשנת תשמ"ז. האיורים הצבעוניים שבמקור מופיעים בלוחות 7 ב/ב; 8 א/א. הכיתוב שליד התמונות: שבו לכם פה עם החמור, ויבקע עצי עולה. וישם על יצחק בנו, הנה האש והעצים, עקידת יצחק, והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו.

תמונה מס' 24

תמונה מס' 25

סביר מאוד שמזרחי לא הכיר כלל את הגדת סרייבו, כך שיצירתו, שבה העקידה מצויר בשני שלבים, לא הועתקה משם. גם את רצפת הפסיפס שבבית אלפא לא הכיר, שכן רצפה זו נחשפה רק בשנת 1929 בחפירותיו של אייל סוקניק¹⁸. מכאן עולה, כי לאמון שצייר בהגדת סרייבו, לאמון שצייר את ציור הקיר בדורא-אירופוס, לאמון הפסיפס של בית הכנסת בבית אלפא ולאמון משה מזרחי שבציורו עסקין מקורות משותפים: המדרש והתפילה, כפי שיובהר בהמשך הדברים. הכתובות: ויאמר אברהם אל נערו שבו לכה עם החמור ואני והנער נלכה [עד כה] ונשתחוה וי[נשובה] אלי[כם]¹⁹. ועקידת יצחק היום לזרעו של יעקב ברחמים תזכור סלה. ציור העקידה בשני חלקים מצוי ביצירות נוספות שזמנן מסוף המאה הי"ט. להלן מובא ציור של שטיח קיר שהופיע בקטלוג Christies Amsterdam²⁰. על פי התיאור שבקטלוג, זמנו של השטיח מסוף המאה הי"ט.

תמונה מס' 6

קיים דמיון רב בין ציור העקידה שבשטיח הקיר לבין ציורו של האמן מזרחי. האם קיים קשר ישיר או העתקה?²¹

18. יי נוה, הנייל, עמ' 72.
 19. ברי כב. שים לב להשמטה "עד כה" וקיצורי מילים בסוף שורה. כך נהג גם בציור העליון. האם שגיאת האמן או שינוי מכוון של האמן שלא רצה להעתיק פסוק כצורתו? קשה לקבוע.
 20. קטלוג המכירה מיום 26.2.1985, פריט 64. השווה שטיח קיר זה עם מעשה הרקמה שזמנו מסוף המאה הי"ט – ראה נספח ג.
 21. בנספח ה מובא שטיח קיר מקשאן שבפרס שהוא חיקוי (עם שינויים קלים) לציור העקידה של מזרחי.

באוסף איינהורן מצויות שתי "עקידות" נוספות, שאחת מהן להלן:

ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור

תמונה מס' 6

לדעת ח' פלד: "...בשל דמיון להדפס האבן שבמוזיאון היהודי בניר-יורק יש להניח שאף הן צוירו בידי משה בן יצחק מזרחי"²². למרות הדמיון התוכני והצורני שבין "העקידות", נראה ש"עקידות" אלה לא צוירו בידי משה בן יצחק, זאת משום שהן שונות באופן מוחלט: בצורת האותיות, בכתיבן של המלים, בנוסח המשפטים ועוד.

ג. מקום מקדש

המבנה שבראשו טבלה עם הכתובת "מקום מקדש" זהה למבנה כיפת הסלע שעל הר הבית. כך ציירו האמנים השונים, כולל בדפוסי הספרים, את מקום המקדש. חמשת העצים הגבוהים הם עצי ברוש, שיש לזהותם עם עצי ארז, ככתוב: "צדיק כתמר יפרח – כארז בלבנון ישגה, שתולים בבית ה' – בחצרות אלוקינו יפריחו" (תהי צב יג-יד)²³.

22. אמנות ואומנות, עמ' 124. הדפס האבן שבמוזיאון היהודי שבניר-יורק מובא בעמ' 132 (מס' 109).
23. דיון מפורט אודות "הברושים" באמנות היהודית, ראה י' איינהורן, אמנות ואומנות, עמ' 53-54. הלבנון ככיוני לבית המקדש מבוסס על דברי רבן יוחנן בן זכאי בשיחתו עם אספסיינוס קיסר כמובא בבבלי, גיטין נו ע"ב. רבן יוחנן דרש את הכתוב "והלבונון באדיר יפול" (יש' י לד) כרמז לחורבן בית המקדש בידי רומא. נראה שישודה של דרשה זו בכך שהארזים/הברושים שימשו מרכיב יסודי בחומרי הבניה של בית המקדש, כמסופר בספר מלכים א', פרקים ו-ז.

שני העצים הנמוכים הם כנראה עצי זית, ככתוב "ואני כזית רענן בבית אלקים" (תהי נב ז), ויפה פירש יי איינהורן בהקשר לאיורים אחרים²⁴: "המציאות של אבותינו היתה זאת אשר בתניך ובתלמוד. נוסף לכך, הם הביעו כאן את הרעיון שבפסוק: הבוטח בהי יהיה יכזית רענן בבית אלקים. כן היה כאן ביטוי לתקוה ולאמונה: כשיבנה בית המקדש, 'אני כזית רענן בבית אלקים'". שתי היונים העפות משני צדי המבנה מרמזות לכתוב "מי אלה כעב תעופינה – וכיונים אל ארבתיהם" (יש' ס ח). הנביא ישעיהו מדבר שם בפס' ז על קיבוץ גלויות וגם על הקרבת קרבנות העמים בירושלים: "כל צאן קדר יקבצו לך – אלי נביות ישראל, יעלו על רצון מזבחי – ובית תפארתי אפארי". יתירה מזו, מחציתו השנייה של הפסוק מבטאת את הרעיון שבפרק נו ז, והוא מופיע בתוך המבנה שבתמונה.

נראה שבציור היונים רומז האמן מזרחי לכתוב: "גם צפור מצאה בית ודרור קן לה, אשר שתה אפרוחיה את מזבחותיך..." (תהי פד ד), ובפסוק ג שם כתב המשורר: "כנספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'..."²⁵. סברה זו מתחזקת מהעובדה שהמזמור נאמר-קודם תפילת המנחה בנוסח התפילה של הצייר²⁵.

הכתובות

1. אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני²⁶.
2. כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם²⁷.
3. והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפילתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי²⁸.

תמונת מדרש ותמונת תפילה

לענין נראה, כי האמן החכם מזרחי צייר תמונה שחלקיה מבטאים את הקשר שבין הכותל המערבי, ברכת כהנים, עקידת יצחק והר המוריה. קשר זה מצוי במדרש ובתפילה.

24. שם, עמ' 63.
25. יי איינהורן כתב אודות הציפורים בהקשר ליצירות אחרות: "הציפורים הן סגולה לעין הרע... הציפורים כדגים נקבעו בקמיע נגד עין הרע. הלא כך אומר הנביא: יכצפורים עפות כן יגן ה' צבאות על ירושלם..." (ישעיה ל"א, ה'), שם, עמ' 34.
26. תהי קלז ה. שים לב לכתובת השם **ירושלם** (ללא יו"ד) כפי שמצוי בפסוק זה ובכתובת הבאה וברוב רובם של פסוקי המקרא. ראה עי' אלון ופי טרומר, "ירושלם – על קוצו של יו"ד", בתוך: **מחקרי חג 4**, תשנ"ב (העורכים ש' ויסבליט וי' רוט-רותם), עמ' 108-110. עד היום מצוי השם ירושלם (ללא יו"ד) כשם עצם פרטי לנשים שנולדו בגולת תימן. שם העיר ירושלם כשם עצם פרטי בגולה שימש זכרון חי לעיר שכה נכספו אליו בני הגולה.
27. יש' ב ג = מיכה ד ב. הכתוב לקוח מתוך נבואה לעתיד לבוא, שנושאה הוא הר בית ה' באחרית הימים.
28. יש' נו ז. בציור עקידת יצחק על זכוכית (המובא בנספח ד) מופיע פסוק מתוך תפילת שלמה בחנוכת הבית הראשון: "כל תפילה כל תחינה אשר תהיה לכל האדם לכלכל [צ"ל: לכל] עמך ישראל [אשר ידעון איש נגע לבבו] ופרש כפיו אל הבית הזה" (מל"א ח לח).

על דברי אברהם לנעריו בלכתו לעקידה "נלכה עד כה" (שם ה) נאמר במדרש הגדול²⁹:

"ר' אליעזר אומר לראות מה יהיה בסוף כה, שנאמר 'כה יהיה זרעך' (בראשית טו ה). מלמד שהראהו הקב"ה לאברהם מזלו של יצחק ושמו כה, שנאמר 'כה יהיה זרעך'. ויש אומרים מקום מקדש הראהו, שנאמר ויאמר לו כה. אמר לו עתידין כהנים לעמוד מבניך והן פורשין את ידיהן במקום הזה ומברכין את ישראל. נאמר כאן 'כה יהיה' ונאמר בברכת כהנים 'כה תברכו' (במדבר ו כג)".

מעשה העקידה חל, לפי המסורת, בראש השנה, ומכאן ברורה הכתובת "ועקידת יצחק היום לזרעו של יעקב אבינו ברחמים תזכור סלה" שבציור העקידה הנידון כאן³⁰. חלק מה"עקידות" צויירו על קערות זכוכית שנועדו להיות מתנה לקראת ראש השנה³¹.

יתירה מזו, עקידת יצחק קשורה מדי יום ביומו לתפילתו של היהודי. אף כי ישנם הבדלים בין העדות השונות והנוסחים באשר למועד אמירת פרשת העקידה ולנוסחאותיה, לא יעבור יום בעם ישראל ללא אזכרת העקידה בתפילה. הכתובות המופיעות בציור העקידה למזרחי מופיעות בברכות השחר הקודמות לתפילת שחרית.

בברכות השחר נכללת **ברכת הכהנים**, ולאחר הברכות מובאת תחינה זו:

אלהינו ואלהי אבותינו וְכָרְנוּ בְּזָכְרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וַיִּשְׁקָדְנוּ בְּשִׁקְדֹת יְשׁוּעָה
וְרַחֲמִים מִשְׁמֵי שָׁמַיִם קָדְשׁ וְזָכַרְנוּ לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲתָבֶת תְּקַדְמוֹנִים אֲבָרְהָם יִצְחָק
וְיַשָּׁרְאֵל עֲבָדֶיךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַתְּקֵדָה וְאֶת־הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם
אֲבִינוּ בְּהַר הַמֹּרִיָּה וְאֶת־הַעֲקִידָה שֶׁעָקַדְתָּ אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ כְּכַתוּב
בְּתוֹרָתְךָ:

לאחר אמירת התחינה מובאת פרשת העקידה (ברי' כב). לאחר אמירת פרשת העקידה, "ככתוב בתורתך", מובאת הבקשה דלהלן³²:
פתיחת הבקשה:

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם כְּמוֹ שֶׁכָּבַשׁ אֲבָרְהָם אֲבִינוּ אֶת רַחֲמָיו מֵעַל בֶּן יְחִידוֹ
לְעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְךָ שְׁלֵם בֶּן יֶכְבֶּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעֲסֶךָ מֵעַלְיָנוּ וְיִגְלוּ
רַחֲמֶיךָ עַל מַדּוּתֶיךָ וְתִתְּנֵנָה עִמָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִדַּת תְּקֵדָה וּבְמִדַּת
הַרְחָמִים וְתַכְּנֵם אֲתָנוּ לְפָנִים מְשׁוּרָת הַדִּין וּבְטוֹבָה הַגְּדוֹל לְשׁוֹב תְּרוּן
אִשָּׁה מֵעֵרְךָ וּמֵאַרְצֶךָ וּמִנִּחְלָתְךָ. וְקַיֵּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת
הַדָּבָר שֶׁהַבְּטַחְתָּנוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדֶךָ מִפִּי כְּבוֹדֶךָ כְּאָמַר.

29. ראה גם במאמרי "ושפני טמוני חול – מובאות מקרא בעתיקות ארצנו", שנתון מורשת יעקב ו' (תשנ"ב), עמ' 30-38.
30. משפט זה מופיע ביצירות האומנות בניסוחים שונים. ראה בתמונות שבמאמר זה. ויש להוסיף כי משפט זה (בניסוחיו השונים) לקוח מתפילת ראש השנה, והניסוחים שם הם כנראה הבסיס לשינויים בין היצירות השונות, שכן כל אמן מצייר לפי נוסח התפילה המוכר לו.
31. ראה אמנות ואומנות, עמ' 18-20.
32. מובאים רק פתיחתה וסיימה של הבקשה.

התימת הבקשה:

יָשׁוּב יִרְחֶמְנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֵינוּ וְתִשְׁלִיךְ
בְּמִצִּילוֹת יָם כָּל-חַטָּאתָם: תִּתֵּן אֲמֶת לִיעֲלֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִיַּמֵּי קֶדֶם: וְנֹאמַר. וְהִבִּיאֹתִים אֶל-הָר קֹדֶשׁ
וְשִׁמְחֵתִים בְּבֵית-תְּפִלְתִּי עֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרִצּוֹן עַל-מִזְבְּחֵי כִּי
בֵּיתִי בֵּית-תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל-הָעַמִּים:

מכאן נראה שמסגרת התפילה הפותחת בברכת כהנים ועקידת יצחק – וחותמת בפסוק "והביאותים אל הר קדש..." – היא המשמשת מסגרת ליצירתו של האמן מזרחי.

מן הראוי לסיים רשימה זו בדבריו של האספן יי איינהורן³³:
"ואם יתמהו התמהים: מה לצייר ולפרד"ס? שוכחים הם שהציירים של תשמישי קדושה בדורות שעברו לא היו היפים ולא אנשי בוהמה. הם עלו וישבו בארץ הקודש כדי להתקדש כאן לה' והם ציפו לביאת הגואל ואף השתדלו להכשיר את בואו של הגואל. גם בציוריהם הם ראו עבודת ה'.

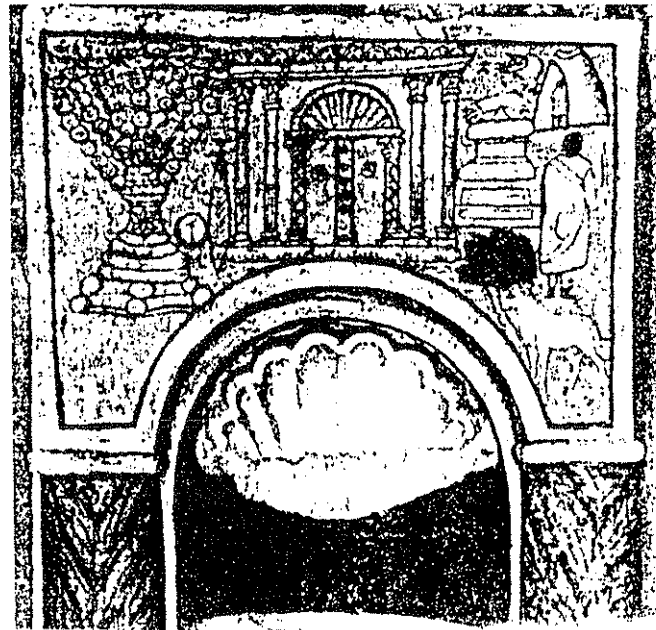
האמן משה בן יצחק מזרחי, למשל, היה אחד החכמים שלמדו זוהר וגמרא בישיבת 'שערי רחמים' בירושלים.. זוהי דמותו של צייר בארץ הקודש בדורות שעברו. מפייהם של זקנים קבלתי, שסופרים-ציירים, כותבי קמיעות, 'מנורות' וכו' – נהגו לשבת בבית הכנסת. לשם באו לקוחותיהם, שם עשו את עבודת הקודש, ובין עבודה לעבודה עיינו בפרשת השבוע, במדרש, בעין יעקב, בגמרא ובזוהר. יותר נכון, בין מדרש לזוהר הם ציירו 'מנורה' או 'עקידת יצחק'. בני גלויות שונות למדו זה מזה 'סגולות' ו'שמות' נגד פגעים וגם שיטות אמנות שהיו בידיהם".

33. אמנות ואומנות, עמ' 57.

נספחים

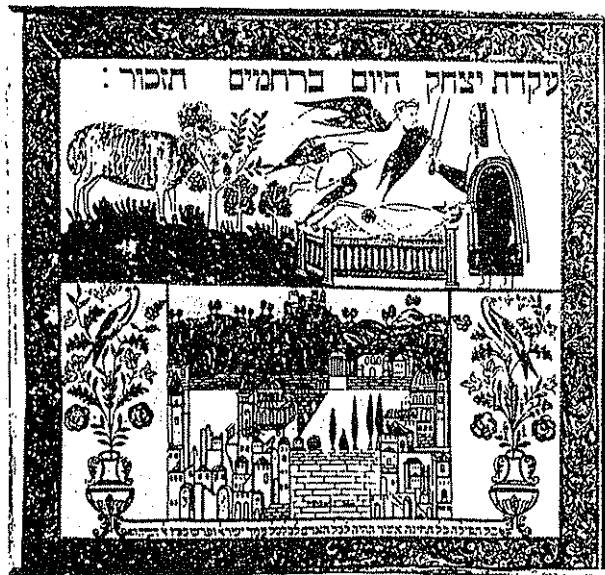
א. רצפת הפסיפס מבית הכנסת העתיק שבבית אלפא

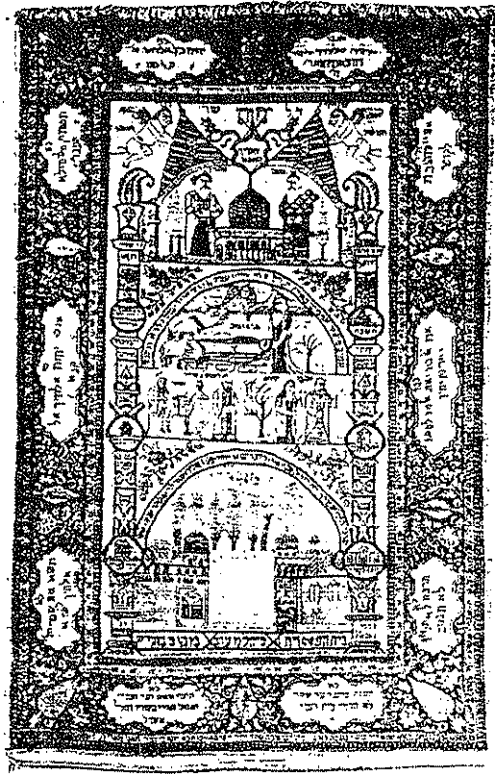
ב. ציור קיר מעל גומחת החזן מבית הכנסת העתיק שבדורא אירופוס (סוריה)

ג. "עקידת יצחק" במעשה ריקמה

ד. ציור העקידה על צלחת זכוכית

ה. שטיח־משי מפרס

אודות שטיחים מסוג זה כתוב בספר "אמנות ואומנות" (עמ' 124):
 "נושא יעקידת יצחקי מופיע אצל משה מזרחי בשנותיו האחרונות הן בציור והן
 בהדפס־אבן. יצירות אלה מראות שהכיר, אולי רק במאוחר, שטיחי משי פרסיים ובהם
 מלווה סיפור העקידה בתיאורי המקומות הקדושים. שני שטיחים כאלה מצויים באוסף
 מוזיאון וולפסון בירושלים. השטיח שבתמונה 107 מתוארך 1840. הוא נוצר בקאשן,
 שבה היו שני בתי־מלאכה שיצרו שטיחים מסוג זה. ההשוואה בין שטיח זה ובין הדפס־
 האבן שעשה משה מזרחי – יצירתו המתוארכת האחרונה – מראה שהושפע ממנה
 השפעה ישירה".

כיום ברור, כי ציור העקידה לאמן מזרחי קדם לשטיחים אלה אשר מיוצרים בקאשן
 עד ימינו. התאריך ת"ר [=1840] הוא זיוף! יתירה מזו, עיון בכתובות שעל גבי השטיח
 מוכיח בעליל על חוסר קשר ביניהם, וכי שטיח המשי הינו חיקוי־זול בתוכנו לעומת
 יצירתו של מזרחי, ואכמ"ל. המידע אודות תארוכם המאוחר של השטיחים הפרסיים
 קיבלתי בעי"פ ובכתב מגב' רחל צרפתי, העובדת במוזיאון ישראל, ירושלים, ועל כך
 תודתי נתונה לה.